BAUŽELIO SENKAPIS

Laimutė VALATKIENĖ

Bauželio senkapis (Telšių r., Varnių sen.) yra už 7 km į ŠV nuo Varnių, kelio Varniai–Tverai P pusėje. Iki 2000 m. vasaros šis, fermos aplinkoje esantis objektas, kaip archeologinis paminklas nebuvo žinomas ir į jokį paminklų sąrašą nebuvo įtrauktas.

Informacija apie ardomą paminklą pirmiausia pasiekė Žemaičių vyskupystės muziejų Varniuose. Išsiaiškinta, kad 2000 m. vasarą kalvelės viršūnėje kasant žvyrą (iškasta maždaug 4x6 m dydžio, 1,2 gylio duobė) buvo pastebėti žmonių kaulai, rastas kalavijas, kuris beje, muziejaus nepasiekė, dingo. Kadangi Bauželio kaimo fermos apleistos, apgriuvę, kaimas baigia visai išnykti, senkapis pradžioje buvo įvardintas kaip esantis Varnelių kaime. Tačiau vėliau, renkant papildomas žinias paaiškėjo, kad paminklas yra Bauželio kaime.

Žemaičių vyskupystės muziejaus direktoriaus Antano Ivinskio prašymu, 2000 m. rugsėjo 26–29 dienomis senkapyje ŽMA atliko archeologinius žvalgomuosius tyrinėjimus. Jų metu paaiškėjo, kad Bauželio senkapis yra labai apardytas. Iš buvusios (pagal pasakojimus) nemažos kalvos išlikusi yra tik nedidelė jos PR pusės dalis. Labiausiai kapinynas buvo niokojamas maždaug 1966–1967 m. ir vėliau, kai ties juo buvo pastatyta ir eksploatuojama galvijų ferma. Iš senkapio PV–V pusės buvo kasamas žvyras statyboms, Š – ŠR ir R pusėje kalvos dalis nulyginta, nukasta, žemės sustumdytos, plotas naudojamas pasėliams. Senkapio kalvelė ypač buvo nuniokota įrengiant, o vėliau ir naudojant pusrūsį silosui, kuris nuo senkapio yra R pusėje, tik už 20–22 m.

Žvalgomųjų archeologinių tyrinėjimų metu senkapio PR dalyje buvo ištirta viena 20 m^2 ploto perkasa ir bandomasis 2 m^2 ploto šurfas. Perkasa 1 buvo kasama kalvelės viršūnėje, nuo aukščiau minėtos iškastos duobės į P pusę. Perkasoje ištirta 16 griautinių palaidojimų, surinkta apie 250 radinių, kurių didžiąją dalį sudarė keramika, kitą dalį – buvusių degintinių ir griautinių palaidojimų įkapės. Kasant perkasą, jau nuo pat paviršiaus buvo aptinkami pavieniai radiniai, degintų ir nedegintų palaikų kaulai ir jų fragmentai. Pirmieji palaidojimai aptikti jau 12–26 cm gylyje. Didžioji dalis griautinių palaidojimų labai apardyta laidojant mirusiuosius vėlesniais laikais.

Mirusieji laidoti medžio lentų karstuose, guldyti aukštielninki, ištiestomis kojomis, išskyrus moters kapą 7, kuriame mirusiosios kojos buvo sulenktos, gulėjo šonu nukreiptos į dešinę. Galvos kryptis laidojant mirusįjį buvo pasirenkama daugiausia į V ir ŠV. Duobės kontūrų sumaišytose žemėse nebuvo įmanoma pastebėti.

Griautiniuose kapuose įkapių rasta mažai arba visai nerasta. Pagrindinės įkapės – aprangos reikmenys (k. 6, 15) ir papuošalai (k. 7, 10). Kai kuriuose kapuose (k. 2, 4, 5–7, 9) virš griaučių buvo rasta puodo šukių. Kapuose 6, 13, 14, 16 buvo rasta vinių. Visos kaltinės, išskyrus vaiko kapo 16 vinis, kurios buvo fabrikinės.

Kapų duobių užpilde, kaip ir perkasos žemėse, buvo pastebėta perdegusių žmogaus kaulų fragmentėlių, rasta pavienių radinių iš ankstesnių (suardytų) degintinių kapų. Degintinių kapų palikimą sudaro: skiltuvai, diržų apkalai, žiedai, apdegę žalvarinių plokštinių segių fragmentai.

Suardytų griautinių palaidojimų radinius, susimaišiusius visame tirtame plote ir įvairiuose gyliuose, sudaro peiliai, verpstukų fragmentai, kaltinės vinys. Nuėmus paviršiaus velėną, kv. 3A buvo rasta sidabrinė moneta – Zigmanto III Vazos (1587–1632) šilingas, kaldintas Rygoje.

Perkasos plote gausiausiai rasta žiestos keramikos, kurios didelė dalis ornamentuota. Yra jos su apdegimo žymėmis, kurios pastebimos ir išorinėje, ir (labiau) – vidinėje pusėje. Puodų sienelių puošyboje vyrauja banguotų pavienių arba grupinių linijų ornamentai (25 pav.).

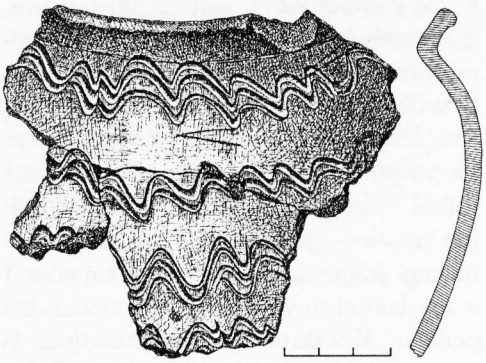

25 pav. Keramika iš Bauželio senkapio.
D. Kavaliauskienės pieš.
Fig. 25. Pottery sherd from the Bauželis cemetery.

Už 4,6 m į P nuo perkasos 1 P galo, kalvelės P šlaite buvo iškastas 1x2 m dydžio šurfas. Nuimant velėną buvo rastos 2 nedidelės puodo šukelės, po velėna 25 cm gylyje dengėsi nejudintos žemės sluoksnis.

Žvalgomųjų tyrimų metu paaiškėjo, kad ir kalvos viršūnėje žemės paviršiaus sluoksniai buvo suploninti, palaidojimai aptikti 12–77 cm gylyje.

Sprendžiant pagal palaidojimus, įkapes bei pavienius radinius, galima teigti, kad Bauželio kapinyne buvo laidojama jau XIII–XV a., esant degintų mirusiųjų laidojimo tradicijai. Vėliau, keičiantis laidojimo papročiams, čia laidojami ir nedeginti mirusieji, kuriuos laidojant buvo suardyti buvę ankstyvesni degintiniai kapai. Griautinius palaidojimus reiktų datuoti XVII–XVIII a. Vėliausi kapai – be jokių įkapių. Vaiko kapą 16 reikia laikyti pačiu vėlyviausiu, nes karstelis buvo sukaltas fabrikinėmis vinimis. Gali būti, kad vaikas buvo palaidotas XX a.

Dėl požymių (griautinių kapų su XV–XVI a. įkapėmis, arba pavienių to meto kapų radinių nebuvimas) kyla klausimas: ar visą laiką, keletą šimtmečių be pertraukų, buvo laidojama šiuose kapuose? Į tai galėtų atsakyti tik išsamūs likusios paminklo dalies tyrimai.

BAUŽELIS CEMETERY

In 2000 SMAT investigated the total area of 22 m^2 in the newly found Bauželis cemetery (Telšiai district) and found 16 primary burials dated to the 17th–18th centuries, they contained few clothing fragments and ornaments. In the badly disturbed by agriculture works in the 2nd part of the 20th century the ancient burial the cremated buried individuals were buried: the fragments of burned ornaments and the sherds of the clay pots were found.